

LELKISÉGI MOZGALMAK A MAGYARORSZÁGI REFORMÁTUS EGYHÁZBAN

Bevezetés

Dolgozatunkban a Magyarországi Református Egyházban jelenkorunkban fellelhető lelkiségi és megújulási mozgalmakat szeretnénk röviden bemutatni. Mint a kutatást elindító anyag, ez a dolgozat nem vállalkozhat többre, mint ezeknek a csoportoknak a katalógusszerű összegyűjtésére. A téma pontos meghatározása érdekében a következőkben munkánk címéből kiindulva pontosítjuk azt, hogy dolgozatunkban mit értünk „lelkiségi mozgalmon”, majd pedig meghatározzuk vizsgálódásunk területét és fókuszpontjait.

Lelkiségi mozgalmakon a Magyarországi Református Egyház általános jegyeket mutató, mindennapi életétől eltérő, meghatározott elveket és gyakorlatot hirdető közösségeket értjük. Ez azt jelenti, hogy ide számítunk minden olyan csoportot, amely működése során az általános keresztény jellegzetességek közül meghatározott értékeket emel ki és magát önálló névvel ellátva, közösségnek definiálja.

Ezeket a lelkiségi csoportokat a *Magyarországi Református Egyház* keretén belül vizsgáljuk, azaz a 2011-ben, kárpát-medencei szinten egyesült Magyar Református Egyházon belül a Magyarország területén élő közösségekre koncentrálunk. Ennek az az oka, hogy a határokon túl élő reformátusok története és társadalmi háttere sok tekintetben más, így belső jellemzőik a magyarországi viszonyokéval összehasonlíthatatlanok.

Kutatásunkban a jelenkori helyzetre koncentrálunk és figyelembe vesszük ennek az állapotnak a történeti gyökereit, de nem foglalkozunk maguknak a mozgalmaknak a történetével. Ebben a dolgozatban továbbá nem lesz módunk túllépni a csoportok általános jellemzésén, pusztán a legfontosabb ismérveket emelhetjük ki.

A felvetett témát azt teszi különlegessé, hogy szisztematikus módon még senki nem foglalkozott vele. Ennek az is oka, hogy a lelkiségi mozgalmak jelenlétéről a legtöbb egyháztagnak csak legfeljebb felületes információi vannak. Az általános egyházi és közfelfogás a Magyarországi Református Egyházzal, mint homogén, intézményesedett, illetve szervezett csoportról beszél. Ennek az egyházképnek komoly egyháztörténeti okai vannak, hiszen a második világháború utáni egyházpolitika számára sokkal jobban ellenőrizhetők voltak a központi szervezett egyházak, mint a saját logikájuk alapján működő kisebb csoportok. Az egyház ügyeibe történő negyven éves állami beavatkozás jelentősen átformálta a történelmi keresztény közösségek felépítését és mindennapi működését. E felekezetek e beavatkozás következtében ténylegesen homogénebbek lettek, de ennek ellenére a református egyházon belül számos, egymástól eltérő spirituális elveket és gyakorlatot valló szervezett, valamint spontán csoport létezett, illetve létezik ma is.

A későbbi kutatás során célunk ezekről a közösségekről reális körképet festeni, feltárni eredetüket, inspirációs forrásait, egymáshoz fűződő kapcsolataikat, valamint ökumenikus összefüggéseit. Ehhez hozzátartozik az európai, az észak-amerikai és ausztrál protestáns mozgalmakkal való kapcsolódási pontok megvilágítása is. További cél világosan felvázolni a mozgalmak irányultságát, így rögzítve helyzetüket az egyház szellemi terében. Ennek a hatalmas munkának első lépését ez a rövid összefoglalás adja.

A témát szinte kizárólag magyar nyelvű irodalom alapján és azon belül is elsősorban folyóiratok segítségével dolgozhatjuk fel. E folyóiratok közül a három legfontosabb a *Református Egyház*, a *Confessio*, valamint a *Theológiai Szemle*. Az első kettő református, míg a harmadik ökumenikus szemléletű. Nagyon jellemző az a mód, ahogy a lelkeségi csoportok e három, a református teológiai reflexió szempontjából legfontosabb folyóirat hasábjain megjelennek.

A II. világháború végétől 1948-ig református ébredési mozgalom néhány eseményéről kapunk tájékoztatást, majd negyven éven át szinte teljes a hallgatás. 1949 és 1989 között a három folyóiratban összesen tíz cikk jelent meg, amiből nyolc történeti megközelítésű, nem egy a mozgalmakra nézve elítélő hangsúllyal interpretálva. Egy cikk kitekintést hoz a mai európai helyzetre, de ez is csak 1987-ben jelenhetett meg, míg egy másik a karizmatikus mozgalmat elemzi és óvatosan keresi pozitívumait. A református karizmatikusok helyzetről azonban nem ír. 1990-től a mozgalmak jelentőségéhez képest elenyésző mennyiségű megnyilatkozást találhatunk magukról a csoportokról. Itt is jóval inkább történeti elemzések dominálnak.

A kutatás során kisebb mértékben segítséget jelenthetnek majd az egyes mozgalmak, egyesületek, szövetségek saját sajtóorgánumai, egyháztörténeti monográfiák, valamint dokumentum-gyűjtemények. Az Internet elsősorban a jelenkori realitás feltérképezéséhez nyújt segítséget, számos esetben csak ilyen módon lehet tájékozódni az érintett mozgalmakról. Rövid bemutatásunkban a jelzett honlapok az adott közösségről való egyetlen tájékoztatási anyagot jelentik. A vonatkozó irodalom minden téren rendkívül korlátozott. Sajnálatosan hiányzó szegmensként kell megemlíteni a témára vonatkozó jelenkori felméréseket, reflexiókat és elemzéseket.

A különböző Magyarországi Református Egyházon belüli lelkeségi irányzatokat sokféleképp lehet csoportosítani, de egy séma szerint mindegyiket beosztani szinte lehetetlen. Bizonyos csoportoknak ugyanis elsősorban a lelkesége a meghatározó, mások viszont életkori jellegzetességgel bírnak. Éppen ezért a következőkben csak az egyik lehetséges felosztást követjük.

A kálvinizmus irányzatai

A 19. század második, illetve a 20. század első felében három egymást kiegészítő úgynevezett „kálvinista” irányzat jelent meg. Ezek mindegyike a német háttérű teológiai liberalizmus ellenhatásaként értelmezhető, amely sok tekintetben uralta a századforduló egyházi életét. Ezek az irányzatok direkt formájukban ma már nem léteznek, de lenyomatuk egyértelműen jelen van a mai református egyház életében.

Az *egyházias kálvinizmus* az 1870-es években jött létre és legfőbb célja a magyar reformátusok hitvallási iratokhoz való visszavezetése, a II. Helvét Hitvallás valamint a Heidelbergi Káté újra zsinórmértékké tétele volt. Szintén ehhez az irányzathoz köthető az Országos Magyar Lelkészegylet megalapítása is, amely egészen 1949-ig működött. Az irányzat kései hatása elsősorban teológiai műhelyekben érződik.¹

A *lelki/ Pietista kálvinizmus* a századforduló reformátusságának lelki állapotával szembesülve erősödött meg. Legfőbb célja a lelki élet felvirágoztatása, illetve főként angolszász, skót és német mintára a belmisszió beindítása volt. Tulajdonképp ebből az irányzathoz nőtt ki minden későbbi missziós mozgalom, így hatása ma is kézzelfogható.²

A *történelmi kálvinizmus* az 1910-es években bontakozott ki szintén megújító céllal. Mintája az *Abraham Kuyper*-féle holland református irányzat volt, amely az egész társadalmi és politikai életet át kívánta itatni a hittel. Magyarországon is ezzel a karakterrel lépett fel. Hatása szintén a teológiai reflexiók szintjén mutatható ki, illetve képviselői révén formálójá lett más mozgalmaknak is.³

Furcsa, ellentmondásos jelenségnek értelmezhető az *evangéliumi kálvinizmus*, amely a II. világháború után, felsőbb nyomásra, a politika által erősen befolyásolt egyházvezetés kezdeményezésére jött létre. Számos kapcsolata van a sokat vitatott *szolgáló egyház teológiájával*, amely azt kívánta teológiailag megalapozni, hogy miként működhet az egyház a szocialista államberendezkedés között.⁴

Evangeliumi irányzatok

A Magyarországi Református Egyházon belül elsősorban a *lelki/ Pietista kálvinizmus* jelentette az evangéliumi (evangelikál) orientációjú gondolkodást, ami – mint később látni fogjuk – több önálló, hazai alapítású szervezet létrejöttéhez vezetett.

Ehhez az áramlathoz köthető, mégis egy nemzetközi kezdeményezés magyarországi megjelenése a *Bethánia Szövetség*. Ez az 1903-ban, Budapesten megalapított mozgalom az amerikai eredetű CE (*Christian Endeavour*) szövetség része, amely a 19. század végétől dolgozott a protestáns egyházak megújításán. A Bethániának nagy szerepe volt a II. világháború utáni ébredésben, amely különböző góckhoz kötődött (Szabolcs, Borsod, Dél-Magyarország, Budapest és környéke). Ez sok tekintetben hozzájárult ahhoz, hogy a reformátusság fennmaradjon a diktatúra éveiben. A szervezetet 1950-ben betiltották, de 1990-ben újraalakult és ma az egyik kiemelkedő jelentőségű megújulási mozgalomnak tekinthető. Folyóiratai a *Fénysugarak* és az *Együtt*.⁵

A Bethánián kívül számos az evangéliumi irányzathoz köthető kisebb csoport és alapítvány működik, amelyek közül az ifjúsági mozgalmaknál néhányat

¹ BOGÁRDI SZABÓ 2009, 31.

² BOGÁRDI SZABÓ 32.

³ BOGÁRDI SZABÓ 30-31.

⁴ BOGÁRDI SZABÓ 33.

⁵ BOJTOR 1996, 30-31.

tárgyalni fogunk (SDG, KIE, MEKDSZ stb.). Más csoportok, bár nem tekinthetők önálló megújulási mozgalomnak, mégis részei az úgynevezett „*Alliansz-lelkiségnek*” amely az evangéliumi gondolkodású szervezeteket tömörítő szövetség.⁶

Konzervatív irányzatok

Több olyan szervezet van, amely a református egyház megújítását a Bibliához való nagyobb hűség és az radikálisabb hitvallásosság mentén képzei el. Ezek némelyike szorosan kötődik a Magyarországi Református Egyházhoz, míg mások kívülről befolyásolják azt.

Az egyik legnagyobb ilyen szervezet a *Bibliaszövetség*, amely az egész ország területén jelen van, és komoly hatással van az egyház hétköznapijaira. Magát egyértelműen a korábbi, evangéliumi, ébredési csoportok szellemi örökösének definiálja, azonban a belmissziós mozgalmakhoz képest mégis sokkal inkább a tanításra, a hitvallásosságra koncentrál. Megnyilatkozásaiban következetes, Bibliára hivatkozó, konzervatív álláspontot képvisel, amelyet az élet megannyi területére alkalmaz. Gyülekezetekhez, lelkipásztorokhoz köthető csoportjaik kiemelkedő közösségépítő munkát végeznek. Folyóiratuk a *Biblia és Gyülekezet*.⁷

Hasonló szellemiséggel, mégis a Magyarországi Református keretein kívül, egy amerikai missziós mozgalom hatására alakult meg a *Közép és Kelet Európai Református Presbiteriánus Egyház*, amely szintén hangsúlyozottan konzervatív, református közösség. Megújulási mozgalomnak – főként egyházon belülinek – nehezen nevezhető, viszont mint jelenség egyértelműen ide kötődik.⁸

A Magyarországi Református Egyházból váltak ki a *Magyar Kálvinista Egyház* alapítói, akik a református mozgalmak palettáján a legkonzervatívabb nézeteket vallják. Azt képviselik, hogy a Kálvin és utódai által képviselt teológia az egyedüli járható út.

Különleges és ténylegesen lelki mozgalomként értelmezhető a *Magyar Belmisszió Biatorbágy* szervezete, amely több protestáns egyházhoz is kötődő, de lényegében református háttérű szolgálat. Alapítója *Trausch Liza*, aki 1957 és 1998 szolgált igehirdetéseivel és áhítataival számos nemzedék felé. Megtermékenyítő hatása számtalan helyen észlelhető. Az irányzat radikális megtérésre hívó üzenetével, számtalan program szervezése útján ma is nagyon aktív.⁹

Kevésbé mozgalom, sokkal inkább kiadványaival élénken ható alapítvány *Éjféli Kiáltás Misszió*, amely azonban jól szimbolizál egy a Magyarországi Református Egyházban is jelenlévő irányzatot. Ez a kör nagyon nagy hangsúlyt helyez a végidők várására, illetve hangsúlyozza az egyház, valamint Izrael sorskapcsolatát, kiemelve, hogy nézeteik szerint a választott népnek milyen fontos szerepe lesz a végső idők eseményeiben.¹⁰

⁶ <http://www.aliansz.hu/aliansz>

⁷ CSERI 1992, 70.

⁸ <http://www.reformatus.net/egyhaziunk-rovid-tortenete>

⁹ <http://www.mbb.hu>

¹⁰ <http://ejfelikialtas.hu>

Karizmatikus irányzatok

Ha lehetséges a lelki palettán a konzervatív irányzatokkal ellentétes pozíciókat kijelölni, akkor azt a helyet egyértelműen a karizmatikus csoportok töltik be. Amíg a konzervatív közösségek a helyes tanítást, a precíz bibliaértelmezést és a következetes, etikus magatartást helyezik a középpontba, addig a karizmatikusoknál a lelki élet, a hitben való gyakorlati növekedés illetve a formák felszabadítása játssza a főszerepet.

Magyarországon a karizmatikus megújulás szintén a II. világháború utáni ébredésből nőtte ki magát, de főként Szabó Imre református lelkipásztor és köre hatására egyre inkább a jellegzetes karizmatikus jegyeket vette fel. Ez a kör a rendszerváltás után a *Parakletos Mozgalomba* tömörült, amely könyvkiadót hozott létre és konferenciákat szervez. Hírlevelük Vigasztaló címmel jelenik meg.¹¹

Teljesen más alapokról kiindulva, de szintén a Szentlélek munkáját helyezi a középpontba a *Sófár - Református Dicsőítő Mozgalom*. Ez a kezdeményezés elsősorban az egész világon jelentős hatást gyakorló karizmatikus lelkiség gyümölcseként értelmezhető. A mozgalom célkitűzése, hogy minél inkább elterjessze a dicsőítő zene műfaját a Magyarországi Református Egyházban. Ugyanakkor, mint lelkiségi irányzat ennél többre is törekszik; célja az egész egyház megújítása és új alapokra helyezése. A Sófár zenei táborokat, illetve rövidebb találkozásokat szervez, amelynek középpontjában mindig Isten Szentlelkének keresése áll.¹²

Katolikus lelkiségi mozgalmak hatása a Református Egyházban

Már a Sófár Mozgalomnál is azt láthattuk, hogy egy lelkiségi irányzat úgy jött létre, hogy annak forrása a református hagyományokon kívül, a karizmatikus megújulásban keresendő. A következő néhány példa hasonlóan a református lelkületől „idegen” forrásból, a katolicizmus nagy családjából táplálkozik. Látható azonban, hogy ezek a lelkiségek, sokszínűségük ellenére megtalálták a helyüket a református egyházban.

Az összes katolikus eredetű lelkiség közül a *Taizé-i mozgalom* hatott legkorábban a Magyarországi Református Egyházban talán pont azért, mert ez az irányzat alapdefiníciója szerint is ökumenikus. Az egyszerű, de mégis szívig hatoló Taizé-i énekek számos református közösség kincsévé váltak, és ha az istentiszteleteken nem is jelentek meg, de különböző táborokban, illetve kötetlenebb alkalmakon ismertek lettek. Maga a Taizé-i lelkiség sem kifejezetten mozgalom, így a református egyházban sem vált azzá, mégis megtermékenyítő hatása rendkívül érezhető.¹³

Kisebb körökben ugyan, viszont kifejezetten mozgalom jelleggel jelent meg a református egyházban a *Cursillo*. Az általában egy hétvégére szóló spirituális „utazás” megszervezését több református közösség is felvállalta. A Cursillo re-

¹¹ SZABÓ 1996, 70-71.

¹² SZABÓ 2007, 37.

¹³ <http://www.taize.fr/hu>

formátusokra gyakorolt hatása általában azért olyan jelentős, mert olyan lelki szálakat pendít meg, amire a hagyományos protestáns gondolkodás nincs hatással. Az Isten melletti elcsendesedésnek ez a különleges módszere ugyanakkor teljesen biblikus talajon áll, ezért az új dolgokra nyitott reformátusok számára is bekapcsolódási lehetőséget biztosít.¹⁴

Inkább személyekhez, illetve konkrét eseményekhez köthető a *Mária Műve – Fokolár Mozgalom* hatása. Ez a megújulási mozgalom egy alapvetően meglehetősen protestáns eszményt tett magáévá, amikor a katolikus egyházban az Ige olvasására és annak élésére (megvalósítására) tett fogadalmat. Ennek következtében a Mozgalom már a '60-as évektől kezdve élénk kapcsolatot ápolt protestáns közösségekkel. Így vált a Fokolár Mozgalom az ökumené egyik meghatározó tényezőjévé és lett Magyarországon is a felekezeti közötti kapcsolatok építésének egyik motorjává. Részint a rendszeres ökumenikus találkozások, részint pedig a kiemelkedő, nagy egyházak közötti találkozók hátterében áll ott ez a lelkeségi mozgalom, így ismertetve meg ideálját más felekezetek képviselőivel is. Ennek nyomán vesz részt a Lelkiség találkozóin egyre több református is, így terjesztve a Fokolár Mozgalom gondolatait az egyházon belül.¹⁵

További katolikus megújulási mozgalmak tagjai között is találhatunk reformátusokat, de az ő számuk elenyészőnek mondható. Ilyen csoportok pl. a *Házasság Hétvége Mozgalom*, a *Szentjánosbogár Közösség* (jezsuita lelkeség), a *Ferences Világi Mozgalom* stb.

Ifjúsági mozgalmak

Külön térünk ki a Magyarországi Református Egyház tagjait érintő legfontosabb ifjúsági mozgalmakra. Ennek az az oka, hogy a korosztályi csoportok már a korábbi időkben is különösen aktívak és meghatározók, azaz az egyházi közéletet befolyásolók voltak. A szervezeteket megvizsgálva mindegyikük esetén elmondható, hogy hordozzák a lelkeségi mozgalmak általános kritériumait.

A REFISZ (*Református Ifjúsági Szövetség*) konfirmált református fiatalok összefogására 1989-ben alakult. A Szövetséget nem tudjuk egyértelműen egy lelkeségi irányzathoz kötni, mivel célja egyértelműen az, hogy egyfajta gyűjtőszervezet legyen az egyházon belül. Elsősorban a hitvallásosság növelését és a gyülekezetek felé való orientálást vállalta fel, amelyet praktikusán a középiskolás korosztályban végez. Korszerű, evangéliumi szemléletet vall és képvisel, de semmiképp nem lép túl a református egyház hitvallása teremtette kereteken.¹⁶

Az *SDG Református Ifjúsági Mozgalmat* 1921-ben a történelmi kálvinizmusához kötődő hitvalló teológusok alapították kifejezetten mozgalomként. A célja akkor és most is a fiatalok – elsősorban az egyetemista korosztály – aktivizálása volt. Szerepe a mai ifjúsági mozgalmak között hasonló az egykori helyzetéhez, a törté-

¹⁴ <http://www.refcursillo.hu>

¹⁵ SÖVEGES 2007, 299.

¹⁶ <http://refisz.hu/>

nelmi kálvinizmus logikáját követve az aktív evangéliumi értékek megélése mellett az egyház társadalmi szerepét kívánja hangsúlyozni.¹⁷

A KIE (*Keresztýén Ifjak Egyelete*) az 1844-ben alapított YMCA nemzeti alapszervezete. Magyarországon protestáns diákok 1883-ban hozták létre és ezzel a legréggebbi ma is működő keresztény diákszervezetnek számít.¹⁸ Formájában ökumenikus, céljaiban pedig evangélium központú, azaz a bibliai alapelvek mindennapi életben való megvalósításának szükségességét képviseli. Ennek realizálását – a többi ifjúsági mozgalomhoz képest – konzervatívabb keretekben képzei el, ami azonban nem jelenti azt, hogy e mozgalomnak ne lenne fiatalos arculata.

A MEKDSZ (*Magyar Evangéliumi Diákszövetség*) szintén ökumenikus alapítású és felekezetközi arculatát kezdetektől hangsúlyozó szervezet. A korábban a YMCA-ból kivált¹⁹ *World Christian Student Federation* képviselői magyar diákokkal egyeztetve 1904-ben kezdeményezték létrejöttét. Összehasonlítva az SDG-vel és a KIE-vel elmondható, hogy a MEKDSZ már alapításakor jóval inkább szabadabban szerveződött és kevésbé kötődött gyülekezetekhez, illetve felekezetekhez. Működésében ma is kevésbé hangsúlyozza az etikai elveket, a nemzeti tudatot, a kultúra ápolását, hanem jóval inkább az evangélium mai kornak megfelelő interpretációját helyezi a középpontba.²⁰

A Timótheus Társaság egy konkrét amerikai mozgalomhoz a *Campus Crusade of Christ*-hoz köthető, a magyarországi ifjúsági munkára nagy hatást gyakorló közösség. A protestáns felekezetekkel sok helyen együttműködve, de tőlük, így a református egyháztól is elkülönülve működő szervezet gyakorlatorientált, mindennapi kihívásokra felelő programokkal dolgozik, amelyeknek fókuszában a konkrét hitre hívás, így lényegében az evangelizáció van.²¹

Összefoglalás

A fenti rövid összefoglalóból világossá válhatott, hogy a Magyarországi Református Egyházban élénk lelkiségi mozgalmi élet írható le. Annak ellenére, hogy az egyházra egységes intézményként tekintenek, a mindennapi életben számos, különböző kegyességi irányzathoz köthető csoport létezik, amelyek aktív hatással vannak a vizsgált felekezetre.

Elmondható, hogy a lelkiség sokszor nem egyértelműen beazonosítható, hanem egy-egy mozgalomra a sokszínűség, több lelkiségi gondolat egyszerre jellemző. Az is világosan látszik, hogy egy-egy lelkiségi irányba, több hasonló csoport is tartozik. Különösen is szembeűnő ez az evangéliumi (evangelikál) csoportoknál. Megoszlást látunk azon a téren is, hogy a lelkiségi irányzatok néha mozgalomként, néha egyesületként, néha pedig szervezett csoportként működnek.

¹⁷ RÁCZ 2000, 116.

¹⁸ DOBOS 1990, 24.

¹⁹ KONTRA 1988, 62.

²⁰ DOBOS 1990, 26-27.

²¹ <http://tt-fek.wix.com/timoteus>

A rövid bemutatásokból ugyan nem derült ki, de a kutatás során világossá vált, hogy az egyes csoportok működési területe részben gyülekezetekhez, részben táborokhoz, részben összejövetelekhez kötött, de vannak olyanok is, amelyek minden szintéren jelen vannak és ezért nagyobb hatással is tudnak lenni az aktív hívő életre. Sajátos jelenség az, hogy a mozgalmak, mint ahogy az egyház működésének egésze is, erősen lelkészközpontú, azaz egy-egy meghatározó, egyházi munkás rendkívüli hatással tud lenni környezetére.

A dolgozatban felvázolt közösségi panoráma, mint végpont egyúttal kiindulópontként szolgálhat a további, részletes kutatáshoz, amely feltárhatja az egyes csoportok közötti kapcsolatrendszert, valamint teret biztosíthat egy a lelkiségi irányzatok karakterét teljességében összehasonlító elemzésnek.

Irodalom

BOGÁRDI SZABÓ István

2009 Kálvin és a kálvinizmus irányzatok, különös tekintettel a két világháború közötti egyház- és teológiatörténetben. *Confessio* 2. 24-34.

BOJTOR István

1996 *Misszió a Tiszán túl*. Kazinczy Ferenc Társaság, Miskolc.

CSERI Kálmán

1996 A Biblia-Szövetség célkitűzéseinek rövid ismertetése. *Református Egyház* 3. 70.

DOBOS László Gábor

1990 Protestáns ifjúsági egyesületek Magyarországon (1883-1953) *Confessio* 4. 23-30.

KONTRA György

1988 Az ökumené és a Diákszövetség. *Confessio* 3. 62-63.

RÁCZ Lajos

2000 A Soli Deo Gloria Szövetség és a történelmi kálvinizmus. *Theológiai Szemle* 2. 115-120.

SÖVEGES Dávid

2007 *Fejezetek a lelkiség történetéből*. Bencés Kiadó, Pannonhalma.

SZABÓ András szerk.

2007 *Sófárium – a Sófár református dicsőítő szerveződés kiadványa*. Sófár Egyesület, Budapest.

SZABÓ Péter

1996 A karizmatikus megújulási mozgalom lényege, felelőssége és szolgálata a Magyarországi Református Egyházban. *Református Egyház* 3. 70-71.

Internetes hivatkozások (Letöltve: 2013. november 27.)

<http://www.aliansz.hu/aliansz>

<http://ejfelikialtas.hu>

<http://www.mbb.hu>

<http://www.refcursillo.hu>

<http://refisz.hu/>

<http://www.reformatus.net/egyhazunk-rovid-tortenete>

<http://www.taize.fr/hu>

<http://tt-fek.wix.com/timoteus>

CZAGÁNY, Gábor

RENEWAL MOVEMENTS IN THE HUNGARIAN REFORMED CHURCH

In this article, we try to describe the complete panorama of current Hungarian Reformed Renewal Movements. We investigate movements from historical, ecclesiological, dogmatic, sociological and ecumenical points of view. This investigation gives us a better understanding of the present situation of Hungarian Reformed Church, which – from this point of view – is not a homogenous institute, but a living, multi-sided community.